

AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

Yard. Doç. Dr. N. Oğuzhan ALTAY

Ege Üniversitesi, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü

GİRİŞ

Türk bankacılığı, ülke ekonomisinin son on beş yıldır yaşadığı istikrarsız yapı ve banka ölçeklerinin küçüklüğü gibi içsel faktörler ile uluslararası rekabetten kaynaklanan gelişmelerle birlikte, Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda iki binli yıllara adım atmıştır. Türkiye'de bankacılık, 1980'li yıllarda ABD ve İngiltere'de uygulanan piyasaya dayanan ihtisas bankacılığına doğru kaydırılmaya çalışılmış, ancak kurumlara dayalı evrensel bankacılık modelinden kopmamıştır. Günümüzde diğer finansal kurumlarda önemli gelişmeler olmasına rağmen evrensel bankacılık sistemi etkinliğini sürdürmektedir. Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu istikrarsız yapı, 1999 yılı sonunda uygulamaya konulan üç yıllık enflasyonla mücadele programı ile atlatılmaya çalışılmıştır. Ocak 2000- Şubat 2001 arasında elde edilen nispi başarılar, 19 Şubat 2001 döviz krizi ile tersine dönerek programdan sapılmış, nihayet 14 Nisan 2001'de yeni enflasyonla mücadele programı açıklanmıştır. Türk bankacılık sektörü, disenflasyon sürecinde yeni pozisyonlar almak zorundadır. Yeni dönemde alınan ve alınması gereken kararlar, aslında bir yönüyle AB'ne uyum yolunda atılan adımlardır.

A- TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISAL ANALİZİ

2000 yılına girilirken ekonomik performansı etkileyen kararlara ek olarak, bankacılık sistemini doğrudan ilgilendiren çok önemli kararlar alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır. 1999 Haziran ayında yapılan değişikliklerin ardından, Bankalar Kanunu'nda Aralık ayında ikinci kez önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır.

1- Bankaların Sayısındaki Gelişmeler

2000 yılında Türkiye'de şubesi bulunan yabancı sermayeli ticaret bankaları grubundan bir, diğeri de özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları grubundan olmak üzere iki bankanın bankacılık yapma izinleri kaldırılmıştır. Diğer taraftan, özel

sermayeli ticaret bankaları grubundan üç bankanın yönetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bu gelişmelere göre, 2001 yılı başında Fon'daki banka sayısı yıl sonu itibarıyla 8'den 11'e yükselirken, bankacılık sistemindeki banka sayısı 81'den 79'a gerilemiştir.

Tablo 1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankalar

	1995	1999	2000
Ticaret bankaları	55	62	61
Kamusal sermayeli	5	4	4
Özel sermayeli	32	31	28
Fon'daki bankalar		8	11
Yabancı sermayeli	18	19	18
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	19	18
Kamusal sermayeli	3	3	3
Özel sermayeli	7	13	12
Yabancı sermayeli	3	3	3
Toplam	68	81	79

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

Tablo 1'den de görülebileceği gibi 2000 yılı sonu itibarıyla T. C. Merkez Bankası dışında, Türkiye'de faaliyet gösteren 79 bankadan, 61'i ticaret bankası, 18'i de kalkınma ve yatırım bankasıdır. Bankacılık sistemindeki şube sayısındaki artış 2000 yılında da devam etmiş ve toplam şube sayısı 146 artarak 7. 837'ye ulaşmıştır. Şube sayısındaki artış orta ve küçük ölçekli ticaret bankalarında gerçekleşmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 31 azalarak 2. 834'e, yabancı bankalar grubunda ise 4 azalarak 117'ye gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır.

Tablo 2: Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı*

	1995	1999	2000
Ticaret bankaları	6.219	7.660	7.807
Kamusal sermayeli	2.875	2.865	2.834
Özel sermayeli	3.240	3.960	3.783
Fon'daki bankalar		714	1.073
Yabancı sermayeli	104	121	117
	25	31	30
Kalkınma ve yatırım bankaları			
Kamusal sermayeli	9	12	11
Özel sermayeli	12	16	16
Yabancı sermayeli	4	3	3
Toplam	6.244	7.691	7.837

* K. K. T. C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

24 AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

2000 yılında bankaların yurtdışındaki şube sayılarındaki artış sürmüştür. Yurtdışındaki toplam şube sayısı 48'den 51'e yükselirken, yurtdışı temsilciliklerinin sayısı 53'ten 51'e gerilemiştir.

Yurtdışı şubelerden 13'ü Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, 15'i Almanya'da, 2'si Amerika Birleşik Devletleri'nde, 8'i Bahreyn'de, 2'si İngiltere'de, 2'si Lüksemburg'da, 6'sı Malta'da, 1'i Makedonya'da, 1'i Gürcistan'da, 1'i Bulgaristan'da bulunmaktadır. 2000 yılında Türkiye'deki bankaların yurtdışındaki malî iştirakler ve bağlı ortaklıkların sayısı da 91'den 87'ye düşmüştür. Geçtiğimiz yılda bankacılık sistemindeki personel sayısında önemli bir azalma gerçekleşmiştir. 1999 yılında 173.988 olan toplam personel sayısı 2000 yılında yüzde 2 oranında (3.587) azalarak 170.401'e gerilemiştir. Banka personelindeki azalma kamusal ve yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki tüm banka gruplarında gerçekleşmiştir.

Toplam personelin yüzde 41'i kamusal sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 42'si özel sermayeli ticaret bankalarında, yüzde 12'si Fon'daki bankalarda, yüzde 2'si yabancı sermayeli ticaret bankalarında, kalan yüzde 3'ü de kalkınma ve yatırım bankalarında istihdam edilmektedir.

2-Aktiflerin Gelişimi

Türk bankacılık sisteminde toplam aktifler 2000 yılında cari fiyatlarla yüzde 45 oranında büyüyerek 104,3 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Dolar bazında yüzde 16 oranında büyüyen toplam aktifler 155,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Sözü edilen artışa karşın, toplam aktiflerin milli gelire oranı yüzde 92'den yüzde 82'ye gerilemiştir. Gruplar itibarıyla dolar bazında büyüme, ticaret bankalarında yüzde 17, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 8 olmuştur. Ticaret bankaları grubunda sermaye yapılarına göre oluşturulan alt gruplar arasında büyüme kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 14, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 11, yabancı sermayeli bankalarda ise yüzde 21 oranında gerçekleşmiştir. Özel sermayeli ticaret bankaları grubundan Fon'a alınan bankalar nedeniyle bu gruptaki bankaların büyümesi yavaşlamıştır.

Tablo 3: Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler

	<i>Trilyon TL</i>	Yüzde değ.	Yüzde pay	Milyon dolar	Yüzde değ.
Ticaret bankaları	99.646	45	96	148.335	17
Kamusal sermayeli	35.705	42	34	53.151	14

Özel sermayeli	49.434	39	47	73.588	11
Fon'daki bankalar	8.862	119	9	13.192	76
Yabancı sermayeli	5.645	50	5	8.403	21
Kal. ve yat. bankaları	4.637	35	4	6.902	8
Sektör	104.283	45	100	155.237	16

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

Ticaret bankalarının aktif payı yüzde 96 düzeyinde yaklaşık olarak aynı kalmıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarının toplam aktifler ve krediler içindeki payı yavaş da olsa azalmış, toplam mevduat içindeki payı ise değişmemiştir. Fon'daki bankaların özel sermayeli ticaret bankaları grubundan ayrılmaları nedeniyle özel sermayeli ticaret bankaları grubunun sektör payları değişmiştir.

Tablo 4: Gruplara Göre Sektör Payları (yüzde)

	T. aktifler			T. mevduat			T. krediler		
	90	99	00	90	99	00	90	99	00
Ticaret bankaları	91	95	96	100	100	100	88	90	91
Kamusal sermayeli	45	35	34	49	40	40	45	28	27
Özel sermayeli	44	49	47	49	46	44	40	55	54
Fon'daki bankalar	-	6	9	-	11	13	-	4	7
Yabancı sermayeli	3	5	5	2	3	3	3	3	3
Kal. ve yat. Bankaları	9	5	4	-	-	-	12	10	9
Sektör	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara,2001.

Tablo 4' te de görülebileceği gibi Fon'daki bankaların toplam payları 2000 yılında bir önceki yıla göre önemli oranda artmış ve toplam aktifler içindeki payı yüzde 9, toplam mevduattaki payı yüzde 13 ve kredilerdeki payı ise yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı bankaların toplam mevduat içindeki payı artmış, toplam aktifler ve kredi paylarında ise bir değişiklik olmamıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankaları hem aktif hem de pasifte Türk Lirası (TL) kalemlerde ağırlıklı paya sahipken özel sermayeli ticaret bankalarında tam tersi bir durum söz konusudur. Nitekim, kamusal sermayeli ticaret bankalarının TL aktifleri toplamı sektör TL aktiflerinin yüzde 43'üne, yabancı para aktifleri ise sektör yabancı para aktiflerinin yüzde 18'ine eşittir. Buna karşılık, özel sermayeli ticaret bankalarında bu oranlar, sırasıyla yüzde 40 ve yüzde 60'tır.

Pasif dağılımı açısından da bakıldığında benzer bir görünüm bulunmaktadır. TL pasifler içinde kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı yüzde 51, özel sermayeli bankaların payı da yüzde 35'tir. Buna karşılık, kamusal sermayeli ticaret bankalarının yabancı para (YP) pasifler içindeki payı yüzde 15, özel sermayeli bankaların payı yüzde 62 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5: Grupların 2000 Yılı TL ve YP Sektör Payları (%)

	T. aktifler		T. pasifler		T. mevduat	
	TL	YP	TL	YP	TL	YP
Ticaret bankaları	96,5	93,8	95,4	95,7	100,0	100,0
Kamusal sermayeli	43,1	18,0	51,3	14,6	59,9	17,4
Özel sermayeli	40,4	60,2	35,1	61,7	26,9	63,0
Fon'daki bankalar	8,6	8,2	5,7	11,8	11,0	15,1
Yabancı sermayeli	4,3	7,4	3,4	7,8	2,1	4,5
Kal. Ve yat. Bankaları	3,5	6,2	4,6	4,3	-	-
Sektör	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

Kamusal sermayeli bankalar TL ağırlıklı mevduata ve kredilere sahipken, özel sermayeli bankalar yabancı para ağırlıklı mevduata ve kredilere sahiptir. Kredilerin yüzde 27'si kamusal sermayeli ticaret bankaları, yüzde 54'ü özel sermayeli ticaret bankaları tarafından açılmıştır. Öte yandan, toplam mevduatın yüzde 40'ı kamusal sermayeli bankalarda, yüzde 44'ü özel sermayeli ticaret bankalarındadır.

İhtisas kredileri de dahil toplam krediler, TL bazında yüzde 58, dolar bazında yüzde 27 oranında büyümüştür. Dolar bazında, TL kredileri yüzde 47 artarken, yabancı para kredileri yüzde 7 oranında artmıştır. Yabancı para kredilerinin toplam krediler içindeki payı yüzde 52'den yüzde 43'e gerilemiştir. Bu oran kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 26 iken, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 49'dur.

Toplam krediler, dolar bazında, kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 21, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 25, yabancı sermayeli ticaret bankalarında yüzde 25 oranında, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 12 oranında büyümüştür. Toplam kredilerin toplam aktiflere oranı yaklaşık 3 puan artarak yüzde 32, 8'e yükselmiştir. Bu oran, kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 24, 3'ten yüzde 25, 8'e, özel sermayeli ticaret bankalarında ise yüzde 33, 5'ten yüzde 37, 7'ye yükselmiştir.

Kredi hacmindeki büyüme yanında tahsili gecikmiş kredilerdeki artış sürmüştür. Karşılıklar öncesi takipteki krediler dolar bazında yüzde 36 oranında büyümüş ve 5, 9 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tutarın 1, 7 milyar doları kamusal sermayeli ticaret

bankalarına, 1, 7 milyar doları özel sermayeli ticaret bankalarına ve 2, 3 milyar doları da Fon'daki bankalara aittir. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı yüzde 10, 7'den yüzde 11, 5'e yükselmiştir. Bu oran kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 10'dan yüzde 12, 5'e, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 3, 6'dan yüzde 6, 1'e yükselmiştir.

Mevzuattaki değişiklikler yanında, bankaların takipteki kredileri için daha gerçekçi bir karşılık politikası izlemeleri, hatta batık krediler için önemli miktarda zarar yazmaları nedeniyle karşılık sonrası takipteki krediler 1, 6 milyar dolardan 2, 1 milyar dolara yükselmiştir. Mevzuat değişikliği nedeniyle, yatırım amaçlı tutulan menkul kıymetlerin bağlı menkul kıymetler hesabında muhasebeleştirilmesi nedeniyle bağlı değerler dikkati çeken bir büyüme göstermiş ve 13 milyar dolara ulaşmıştır. Bu kalemin 9, 3 milyar doları kamu kağıtlarından oluşmuştur.

Likit değerlerin toplam aktifler içindeki payı yüzde 35, 9'dan yüzde 32, 1'e düşmüştür. Likit değerlerin yüzde 52'si yabancı para kalemlerden oluşmuştur. Bankaların döviz rezervleri 1 milyar dolar artarak 11, 7 milyar dolara yükselmiştir. Alım satım amaçlı kamu menkul kıymetlerinden oluşan portföy 13 milyar dolar düzeyinde yaklaşık olarak aynı kalmış, toplam aktiflerin yüzde 8'ini oluşturmuştur. Buna yıl sonu itibarıyla Merkez Bankası ve malî kuruluşlar dışında yapılan repo işlemleri ve bağlı menkul değerler de dahil edildiğinde oran yüzde 24 olmaktadır.

1999 yılı sonunda kamu kağıtlarına getirilen sermaye vergisi, kredi kalitesinin bozulması nedeniyle ayrılan karşılıkların artması ve aktif getirisinin hızla düşmesi buna karşılık kaynak maliyetinin görece olarak yüksek kalması bankacılık sisteminde kar performansını olumsuz yönde etkilemiştir. 2000 yılında, yabancı para menkul kıymetlerin ve yabancı para kredilerin payı düşmüştür. Aktif içinde en önemli paya sahip olan kredilerin (kamu menkul kıymetleri hariç) toplam aktiflere oranı, TL kredilerdeki büyümeye bağlı olarak artmıştır.

3- Bankacılıkta Yoğunlaşma

Toplam aktifler açısından, sektörde 1999 yılında artmaya başlayan yoğunlaşma hem ilk beş banka için hem de ilk on banka için sürmüştür. Toplam aktiflere göre ilk beş bankanın sektör payı bir önceki yıla göre 2 puan artışla yüzde 48'e, ilk on bankanın payı ise 1 puan artarak yüzde 69'a yükselmiştir. Aktif büyüklüğüne göre ilk beş bankanın ikisi, ilk on bankanın da dördü kamusal sermayeli ticaret bankasıdır.

Tablo 6: Bankacılık Sisteminde Yoğunlaşma (%)

	1990	1995	1997	1998	1999	2000
İlk beş banka						
T. aktif	54	48	44	44	46	48

28 **AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ**

T. mevduat	59	53	47	49	50	51
T. krediler	57	50	46	40	42	42
İlk on banka						
T. aktif	75	71	67	68	68	69
T. mevduat	85	73	70	73	69	72
T. krediler	78	75	72	73	73	71

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

Tablo incelendiğinde öncelikle dikkati çeken nokta, yoğunlaşma oranlarının 1990-1998 döneminde gerilediği yönündedir. Ancak, 1999 ve 2000 yılı göstergeleri dikkate alındığında azalma eğilimi tersine dönmüş ve Türk bankacılığında yeniden yoğunlaşma eğilimleri ortaya çıkmıştır. Enflasyonla mücadele politikaları kapsamında görülen bu etki sektörde büyük ölçekli bankaların piyasaya hakimiyetini göstermekle birlikte oligopolcu bir eğilimi de verebilir. 2000 yılında toplam mevduatların payı, ilk beş bankanın 1 puan, ilk on bankanın ise 3 puan artmıştır. Toplam kredilere göre ilk beş bankanın payı aynı kalmış, ilk on bankanın payı ise azalmıştır.

Aşağıdaki Tablo 6'dan izlenebileceği gibi, Türk bankacılık sektöründe 20 milyar doların üzerinde aktif büyüklüğüne sahip bir banka bulunmaktadır. Toplam aktifleri 10-20 milyar dolar arasındaki banka sayısı 3 olup, onu takip eden grupta (5-10 milyar dolar) banka sayısı 5, 2-5 milyar dolar arasında aktif büyüklüğüne sahip banka sayısı da 5'tir. Toplam aktifleri 1 milyar doların üzerinde olan banka sayısı 30'dur. Bu göstergeler, çalışmanın ilerleyen kısımlarında da ayrıca inceleneceği üzere, Türk bankacılığında bankaların aktif büyüklüklerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, AB'ne katılım yolundaki Türkiye için bu durum, bankacılık sektörünün rekabet edebilirliğinin zayıflığını vermektedir.

Tablo 7: Toplam Aktif Büyüklüğüne Göre Banka Sayısı

Milyar dolar	0-0,5	0,5-1	1-2	2-5	5-10	10-20	20+
Ticaret bankaları	25	8	15	4	5	3	1
Kamusal sermayeli					2	1	1
Özel sermayeli	8	5	8	2	3	2	
Fon'daki bankalar	3	1	6	1			
Yabancı sermayeli	14	2	1	1			
Kal. ve yat. Bankaları	16		1	1			

Sektör	41	8	16	5	5	3	1
--------	----	---	----	---	---	---	---

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

Konsolide bazda toplam mevduat TL bazında yüzde 42 oranında, dolar bazında ise yüzde 14 oranında büyüyerek 68, 4 katrilyon TL'ye (101, 8 milyar dolara) ulaşmıştır. Toplam mevduatın milli gelire oranı yüzde 61'den yüzde 52'ye, toplam kaynaklara oranı ise 1 puan azalarak yüzde 66'ya gerilemiştir.

4- Mevduatların Gelişimi

2000 yılı başlarından itibaren enflasyonla mücadele politikalarında elde edilen nispi başarılar faiz oranlarındaki hızlı düşüşü yaratmıştır. Bunun yanısıra tüketimdeki artış ve repo talebi nedeniyle TL mevduata olan talep azalmıştır. Yabancı paraya olan talep dikkate alındığında para ikamesinin, TL'nin dolar ve euro sepetine karşı değerindeki değişiminin önceden açıklanmasına ve reel olarak değer kazanmasına rağmen, hemen hemen aynı kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni ekonomik birimlerin uzun yıllar yüksek bir düzeyde kalan enflasyon nedeniyle TL'ye olan güvensizliklerinin devam etmesi, TL faiz oranlarının 2000 yılında hızla düşmesi, döviz mevduatına yüksek faiz uygulanmasının sürmesi olmuştur. Bu arada repo tercihindeki artış da TL mevduat hacmindeki büyümeyi sınırlandırmıştır.

Tablo 8: Toplam Mevduatların Dağılımı (%)

	Dağılım			Toplam kaynaklara oranı		
	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam
Toplam	54	46	100	35	30	66
Ticaret bankaları	54	46	100	37	32	69
Kamusal sermayeli	80	20	100	62	15	77
Özel sermayeli	33	67	100	20	40	60
Fon'daki bankalar	46	54	100	46	54	100
Yabancı sermayeli	36	64	100	14	25	39

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

Cari fiyatlarla TL mevduat yüzde 52, yabancı para mevduat ise yüzde 32 oranında büyümüştür. Dolar bazındaki büyüme ise sırasıyla, yüzde 22 ve yüzde 6 olmuştur. TL mevduatın toplam mevduata oranı 4 puan artışla yüzde 54'e yükselmiştir. Repo da TL mevduata dahil edildiğinde toplam mevduat 122, 8 milyar dolara, TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı ise yüzde 61'e yükselmektedir. Kamusal sermayeli ticaret bankaları TL mevduatın yüzde 60'ına, özel sermayeli ticaret bankaları ise yüzde 27'sine sahiptir. Yabancı para mevduatın yüzde 17'si kamusal sermayeli ticaret bankalarında,

30 AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

yüzde 63'ü de özel sermayeli bankalardır. Fon'daki bankaların toplam mevduattaki payı yüzde 13 iken, yabancı bankaların payı yüzde 3'tür.

Kamusal sermayeli ticaret bankalarının TL mevduatı bu grubun toplam mevduatı içinde yüzde 80 oranında bir paya sahipken, aynı oran özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 33 olmuştur. Toplam mevduatın toplam kaynaklar içindeki payı kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 77, özel sermayeli ticaret bankalarında da yüzde 60'tır.

Mevduat dışı kaynaklar dolar bazında yüzde 28 oranında büyümüş, bilanço içindeki payı ise 2 puan artarak yüzde 19'a yükselmiştir. Yurtdışı borçlanma imkanındaki artışın da olumlu katkısıyla mevduat dışı yabancı para kaynaklar yüzde 27 oranında artarak 22 milyar dolara ulaşmıştır. Bu hesabın yüzde 87'si ticaret bankaları, yüzde 13'ü kalkınma ve yatırım bankaları tarafından sağlanmıştır. Özel sermayeli ticaret bankalarının toplam içindeki payı yüzde 60, yabancı bankaların yüzde 14'tür.

4- Özkaynakların Gelişimi

Bankacılık sisteminin özkaynakları (net kar hariç) dolar bazında yüzde 124 oranında artarak 8, 1 milyar dolara yükselmiştir. Bu gelişmede, rezerv artışı önemli bir rol oynamıştır. Nitekim, rezervler 1, 2 milyar dolardan 5 milyar dolara yükselmiştir. Ödenmiş sermaye 5, 9 milyar dolardan 8, 3 milyar dolara, yeniden değerlendirme fonu ise 2, 3 milyar dolardan 4, 7 milyar dolara ulaşmıştır. Bu arada, önemli bir bölümü Fon bankalarından gelen zarar nedeniyle, sektördeki cari yıl zararı 4, 7 milyar dolardan 6, 9 milyar dolara yükselmiştir. Geçmiş yıl zararları da dikkate alındığında toplam zarar 9, 9 milyar dolar olmuştur.

Cari yıl ve geçmiş yıl karı da dahil edildiğinde özkaynaklar 11, 3 milyar dolara ulaşmıştır. Cari yıl karını da içeren özkaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 5, 9'dan yüzde 7, 3'e yükselmiştir. Bu oran kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 3, 1, özel sermayeli ticaret bankalarında da yüzde 13, 9 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 9: Özkaynakların Gelişimi (Milyon dolar)

	Kamu ban.	Özel ban.	Fon. Ban.	Yabancı ban.	Kal. ve yat. ban.	Sektör toplamı
Ödenmiş sermaye	1.037	4.658	1.025	486	1.095	8.302
Yedek akçe	319	1.220	3.237	125	148	5.048
Değerleme fonu	547	3.650	253	82	124	4.657
Zarar	454	1.472	7.778	146	5	9.855
Dönem	454	1.445	4.927	144	0	6.970

Geçmiş yıl	-	27	2.851	2	5	2.885
T. özkaynaklar	1.450	8.056	-3.263	547	1.362	8.152
Net kar*	190	2.233	209	263	320	3.215
Net kar dahil özkay.	1.640	10.289	-3.054	810	1.682	11.367

***Geçmiş yıl karı dahil.**

Kaynak: TBB, Bankalarımız 2000, Ankara, 2001.

Cari yıl karı da dahil edildiğinde özkaynaklar kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 14 azalarak 1, 6 milyar dolara gerilemiş, buna karşılık özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 20 oranında artarak 10, 3 milyar dolara yükselmiştir.

Sabitleşmiş aktiflerdeki artış net çalışma sermayesindeki bozulmanın hızlanmasına neden olmuştur. Sektör net çalışma sermayesi -766 milyon dolardan -1. 915 milyon dolara gerilemiştir. Net çalışma sermayesi kamusal sermayeli ticaret bankalarında bir iyileşme göstermemiş, özel sermayeli ticaret bankalarında ise hızla azalmıştır. Net çalışma sermayesinin toplam aktiflere oranı yüzde - 0, 6'dan yüzde -1, 2'ye gerilemiştir.

Bankacılık sisteminde kar eden bankaların toplam net dönem karı yüzde 30 oranında azalarak 2, 9 milyar dolar olmuştur. Sektördeki dönem zararı ise yüzde 48 oranında büyümüş ve 7 milyar dolar olmuştur. Dönem zararının 5 milyar doları Fon'daki bankalara aittir. Sonuçta, bankacılık sistemi 2000 yılını 4 milyar dolar net dönem zararı ile kapatmıştır.

Öte yandan, kar eden bankaların net dönem karı, dolar bazında, kamusal sermayeli ticaret bankalarında yüzde 64, özel sermayeli ticaret bankalarında yüzde 23, yabancı sermayeli ticaret bankalarında yüzde 53, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 11 oranında azalmıştır.

Bankacılık sisteminin aktif ve pasif yabancı para kalemleri arasındaki fark olarak tanımlanan bilanço döviz pozisyonu açığı 4, 1 milyar dolar büyüyerek 17, 3 milyar dolara ulaşmıştır. Enflasyonla mücadele programının TL talebi üzerine olumlu etkisi, TL'nin başlıca yabancı paralar karşısında reel olarak değer kazanması, kamu kesimi borçlanma ihtiyacının sürmesi, kredi talebinin artması, yurtdışı borçlanmaya bağlı olarak döviz arzının artması açık pozisyonların genişlemesine neden olmuştur.

Ticaret bankalarının açık pozisyonu 13, 3 milyar dolardan 17, 6 milyar dolara yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının bilanço döviz pozisyonu fazla vermeye devam etmiştir. Ticaret bankaları grubunda, kamusal sermayeli bankaların bilanço döviz pozisyonları açığı büyümüştür. Özel sermayeli bankaların bilanço döviz pozisyon açığı 7, 3 milyar dolardan 11, 5 milyar dolara yükselmiş ve sektör bilanço döviz pozisyon

32 AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

açığının yüzde 66'sını oluşturmuştur. Fon'daki bankaların bilanço döviz pozisyon açıkları ise 4, 9 milyar dolardan 4 milyar dolara düşmüştür. Bilanço döviz pozisyon açığının toplam aktiflere oranı sektörde yüzde 1 puan artışla yüzde 11'e çıkmıştır.

Ticaret bankalarının yabancı para kalemlerinin hem yükümlülükler içindeki payı hem de aktifler içindeki payı azalmıştır. Ticaret bankalarında pasiflerin yüzde 47'si, aktiflerin ise yüzde 35'i yabancı para kalemlerden oluşmuştur. Bilançosunda en düşük yabancı para yükümlülük ve aktife sahip olan kamusal sermayeli ticaret bankalarının hem yükümlülükleri hem de aktifleri içinde yabancı para kalemlerin payı aynı kalmıştır. Özel sermayeli ticaret bankalarında, yabancı para kalemlerin yükümlülükler içindeki payı 2 puan, aktif içindeki payı ise 6 puan azalmıştır. Pasifte döviz mevduatı ve yurtdışı bankalardan sağlanan krediler, aktifte ise yabancı para krediler, yurtdışı bankalar hesabı ve yabancı para menkul kıymetler başlıca yabancı para kalemleri oluşturmuştur.

Faiz oranlarının düşmesi, yurtdışı borçlanmadaki artış, ekonomik faaliyetlerdeki genişleme, tüketim harcamalarındaki artış, kur politikasının kur riskini azaltması, özellikle TL kredi talebini ve kredi arzını olumlu yönde etkilemiştir. Bu arada, malî sistem tarafından sunulan fonların fiyatı ile bu fonları talep eden reel sektör tarafından teklif edilen fiyatlar arasındaki fark uzun bir süreden sonra ilk kez azalmıştır.

B- TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Avrupa Birliği'nin (AB) kurumsal kökenleri, 18 Nisan 1951 tarihli Paris Antlaşması ile kurulan ve 25 Eylül 1952'de hayata geçirilen Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na uzanır. Avrupa Birliği tarihinin ikinci ve en önemli aşaması, 25 Mart 1957'de imzalanan ve 1 Ocak 1958' de yürürlüğe giren Roma Antlaşması'na göre kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'dur. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Roma Antlaşması ile aynı tarihte Avrupa Atom Enerjisi Kurumu oluşturulmuştur. AET'nun kurulmasından itibaren Türkiye – Topluluk ilişkileri süreci başlamıştır.

1- Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan (AET) Avrupa Birliği'ne (AB) Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri

Türkiye, Roma Antlaşması'nın 238. maddesi uyarınca AET'na "ortak üye" olmak amacıyla 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluklar Konseyi'ne müracaat etmiştir. AET Bakanlar Konseyi'nin 11 Eylül 1959'da Türkiye'nin talebini olumlu karşılaması ile ilişkiler resmen başlamıştır. 1960-1963 yılları arasında Topluluk'la görüşmeler sürdürülmüş, bunun sonucunda 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanıp 1 Aralık 1963'de yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile Türkiye açısından yeni bir dönem aralanmıştır. Anlaşma, Türkiye'yi AET ile Gümrük Birliğine götürecektir ve ileride tam üye durumuna sokabilecek bir ortaklık belgesidir.

Ankara Anlaşması kapsamında AET ile sürdürülen görüşmeler devam etmekle birlikte, ulusal ve uluslararası politik ve ekonomik gelişmeler, Türkiye'nin tam üyelik

talebini çok uzun yıllara yaymıştır. 1980 sonrasındaki ekonomik ve siyasi süreç içerisinde; serbest piyasa ekonomisi, demokrasiye geçiş ve dünya ekonomisi ile bütünleşme çabaları doğrultusunda Türk Hükümeti, 14 Nisan 1987 tarihinde Topluluğa tam üyelik talebinde bulunmuştur. Ancak Topluluk, kendi iç pazarının oluşumunu tamamlamadan, diğer bir ifade ile 1993 yılından önce yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini 18 Aralık 1988'de Türkiye'ye bildirmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Topluluğa katılmadan ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerini tamamlaması gerektiği açıklanmıştır (Ayrıca Det. Bil. İçin Bkz. **Karlık 1996**).

Avrupa Topluluğu'nun bütünleşme hareketleri, 7 Şubat 1992 tarihli Maastricht Antlaşması ile yeni bir döneme girmiştir. Yeni dönemle birlikte, 1 Ocak 1993'ten itibaren Topluluk içerisinde tek pazara geçiş ve üye ülkelerin sınırlarının kaldırılması süreci başlamıştır. Diğer taraftan, tek para ve siyasi birlik antlaşmaları yapılmıştır. Maastricht Antlaşması'nın 1 Kasım 1993'de yürürlüğe girmesinden sonra AET, AB'ne dönüşmüştür. Ekonomik birlik, artık siyasi ve sosyal birlikle bütünleşecektir. Yeni dönem Türkiye-AB ilişkilerinde olduğu kadar, AB'nin kendisi açısından da çok önemlidir. AB'nin genişleme süreci ve yönü konusundaki önemli bir diğer gelişme 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlardır. Zirve sonucunda, ülkelerin ekonomik performanslarının (aşağıda ayrıca açıklanacak) Kopenhag Kriterleri olarak tanımlanan belirli ekonomik göstergelere uymak zorunda oldukları açıklanmıştır.

Avrupa Birliği'nin geçirdiği bu dönüşüm, Türkiye'nin Ankara Anlaşması kapsamında Birlik ile gireceği "Gümrük Birliği"sürecini de hızlandırmıştır. Gümrük Birliği, ekonomik bütünleşme teorisinde ortak pazar ve iktisadî birlik öncesi bir birleşme sürecini tanımlamaktadır (**Seyidoğlu, 1999:205**). Bununla, birlik üyelerinin kendi aralarındaki ticarete uygulayacakları gümrük tarifeleri ve kotaların kaldırılmasının yanısıra üçüncü ülkelere karşı ortak ve tek bir tarifenin uygulanması anlaşılır.

Türkiye-AB arasındaki Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilme kararı, Ortaklık Konseyi'nce 6 Mayıs 1995 tarihinde alınmıştır. Karar yaklaşık yedi ay sonra 13 Aralık 1995'de, Avrupa Parlamentosu'nda onaylanmış ve Gümrük Birliği 1 Ocak 1996'da fiilen başlamıştır. Gümrük Birliği yanında Türkiye ekonomisinin gelişim trendi ve Kopenhag Kriterleri'ne uyum yönündeki reform çabaları, AB Konseyi'nce olumlu karşılanmıştır. Aslında bu çabalar, Türkiye ekonomisinin istikrara kavuşturulması için yürütülen politikalarlardır. AB Konseyi, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de yaptığı toplantıda Türkiye'nin ekonomik ve diğer alanlarda gösterdiği olumlu gelişmeleri dikkate alarak, Türkiye (ve muhtemel AB üyesi olacak aday on dört Orta ve Doğu Avrupa ülkesi) için bir "Katılım Ortaklığı Belgesi" hazırlanması kararı almıştır.

AB Komisyonu, "bir yol haritası" anlamında tanımladığı ve Türkiye'nin tam üyelik stratejisini tek taraflı olarak belirlediği Katılım Ortaklığı Belgesi'ni 8 Kasım 2000 tarihinde açıklamıştır. Katılım Ortaklığı, kısa ve orta vadeli öncelikleri, ara

hedefleri, siyasi ve ekonomik kriterler ışığında, katılım hazırlıklarının hangi koşullar altında gerçekleşeceğini ve Üye Devletin, Birlik müktesebatını üstlenme, uygulama ve hayata geçirmeye ilişkin yükümlülüklerini tanımlamaktadır. Bunun için Birlik, izleme mekanizmaları oluşturabilecektir. Bu amaçla, Ortaklık Komitesi altında sekiz komite kurulmuştur.

Türkiye, AB'nin bu girişimi karşısında Katılım Ortaklığı Belgesi'ni dikkate alarak bir "Ulusal Program" hazırlamakla ve bunu kabul etmekle yükümlü kılınmıştır. Bu doğrultuda Türk Hükümeti, bir Ulusal Program hazırlayarak bunu kabul ettiğini beyan etmiş ve Program'ı 17 Nisan 2001 tarihinde Avrupa Birliği'ne sunmuştur. Artık Türkiye, AB normlarına her yönüyle hazırlanma sürecini kısa ve orta vadelere yayarak yeni bir sayfa açmıştır.

2- Kopenhag Kriterleri (1993) ve Katılım Ortaklığı Belgesi'nde (2000) Bankacılık Sektörüne Yönelik Düzenlemeler

Avrupa Konseyi, 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, Birliğe tam üyelik için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken ölçütleri belirlemiştir. Bunlar, ekonomik, siyasi ve topluluk müktesabının benimsenmesi başlıklarında toplanmıştır.

Ekonomik kriterler, piyasa ekonomisinin etkinliği ile aday ülkenin AB içerisinde piyasa güçlerinin rekabet baskısına dayanabilme veya bununla mücadele edebilme kapasitesini aramaktadır. Bu kapsamda, etkin işleyen bir piyasa ekonomisinde "malî sektörün, tasarrufları üretim yatırımlarına yönlendirebilecek kadar iyi gelişmiş olması gerekir" hükmü düzenlenmiştir. Ekonominin bütünü açısından fiyat istikrarı dahil ekonomik istikrarın sağlanması zorunludur.

Avrupa Birliği'ne aday ülkeler açısından önemli bir belge, Katılım Ortaklığı Belgesi'dir (KOB). Avrupa Konseyi, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yaptığı toplantıda aday on dört ülke için önemli kararlar almıştır. Türkiye yönünden sonuç," Türkiye, AB'ne diğer aday ülkelere uygulanan aynı ölçütler temelinde Birliğe katılımı mukadder bir aday ülke" şeklinde tanımlanmıştır. AB, Türkiye'nin tam üyelik stratejisini tek taraflı belirleyerek, KOB'ni 8 Kasım 2000'de açıklamıştır. Katılım Ortaklığı, aday ülkelere yönelik tüm yardımları tek bir çerçeve altında yürütmek için geliştirilmiş, katılım öncesi stratejinin kilit öğelerinden biri olduğunu belirten bir belgedir.

KOB, Kopenhag Kriterlerini de kapsayan geniş kapsamlı bir belgedir. Aday ülkeler, eşit koşullarda AB üyelik sürecine katılabileceklerdir. AB antlaşmalarında belirlenen değerler ve amaçların paylaşılması gerekliliği bu süreçte dikkate alınmak zorundadır. Katılım Ortaklığının öncelikleri ve orta vadeli hedefleri, kısa ve orta vadeli dilimlere yayılmıştır. Kısa vadeli öncelik ve hedefler, Türkiye'nin 2001 yılına kadar tamamlaması veya atması gereken somut adımların beklentilerini içermektedir.

Tamamlanması bir yıldan fazla sürebilecek, ancak imkanlar ölçüsünde çalışmalarını 2001 yılı içinde başlatılması beklenen öncelik ve hedeflerde orta vadede tanımlanmıştır.

Türk bankacılık sektörünü ilgilendiren kısa vadeli öncelik ve hedefler, “Şeffaflık ve gözetimi sağlama ilkeleri doğrultusunda, malî sektör reformunun hızla uygulanması” biçiminde belirlenmiştir.

Orta vadede bankacılık sektörü ile ilgili öncelik ve hedefler aşağıdaki başlıklarla tanımlanmıştır:

- malî sektör reformunun tamamlanması,
- özelleştirme sürecinin tamamlanması,
- Avrupa merkez bankası sistemine katılımı sağlamak üzere Merkez Bankası Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi,
- Merkez Bankası'nın tam bağımsızlığının gerçekleştirilmesi.

Avrupa Birliği, aday ülke konumundaki Türkiye'den bankacılık sektörü için yukarıda belirtilen düzenleme ve politikaları beklemektedir. Türk Hükümeti mevcut toplumsal yapıyı ve yapılması gereken düzenlemeleri dikkate alarak bir “Ulusal Program” hazırlamış, 17 Nisan 2001 tarihinde de bunu AB'ne sunmuştur. Program'da, bankacılık sektörüne yönelik daha önce yapılmış ve yapılacak önemli hedefler ve düzenlemeler yer almaktadır. Türk bankacılık mevzuatının AB mevzuatına uyumlaştırılması yönündeki gerçekleştirmeler ve çalışmalar Ulusal Program içerisinde incelenecektir. Maastricht Antlaşmasından günümüze AB ve Türk Bankacılığı aşağıda çeşitli ölçütlere göre karşılaştırılacaktır.

C- TÜRK VE AB BANKACILIĞININ KARŞILAŞTIRILMASI

Türk bankacılık sektörünün Avrupa Birliği'ne uyum süreci 1992 Maastricht Antlaşması'ndan sonra yoğun biçimde artmıştır. Sözü edilen dönemde, bankacılık sektörünün AB'ne uyumu açısından, Türkiye ekonomisinin yapısal sorunlarının çözümlenmesi gerektiği dışında temel unsur rekabet olarak görülmektedir (**Çevik, 1992; Yaşar, 1992:44; Uludağ-Ekren, 1993:34; Gürlesel, 1993:16; Argın, 1993:32**). Başka bir ifadeyle Türk bankalarının rekabet edebilecek güçleri olmadığı da ifade edilmektedir. Örneğin Yaşar'a göre, aktif büyüklüğü ve sermayesi küçük çok sayıda bankanın faaliyet göstermesi rekabet yönünden Türk bankalarının aleyhine bir sonuç yaratmaktadır. Rekabetin güçlendirilebilmesi için, banka birleşmeleri yanında bankaların aktif ve sermaye yapılarının yeterli hale getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye ve Topluluk üyesi dokuz ülkenin bankaları, Uludağ-Ekren (1993) tarafından rasyo analizleri kullanılarak mukayese edilmiştir. Örneğin, karlılık ve verimlilik rasyolarından Net Kar/Öz Sermaye ile Personel Maliyeti/Faaliyet Gideri oranları ilginç sonuçlar vermektedir. Türkiye'de karlılık rasyosu yüzde 63, 4 iken,

36 **AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ**

dokuz AT üyesi ülke ortalaması yüzde 25, 8'dir. Buna karşın verimlilik ölçütlerinden Personel Maliyeti / Faaliyet Gideri rasyosu sırasıyla yüzde 80, 3 ve yüzde 51, 5 çıkmaktadır. Örnekler ve diğer rasyo analizlerinden Türk bankalarının AT ülkeleri bankalarına göre daha karlı, ancak daha verimsiz oldukları sonucuna yazarlar ulaşmışlardır.

Doksanlı yılların sonuna gelindiğinde AB'ne uyum yasal düzenlemelerden* çok , yapısal ve ekonomik uyum açısından görülmektedir (**Altınbaş-Sarısu, 1999:75**). Çünkü, banka ölçeklerinin göreceli küçüklüğü, karlılığın artan rekabetle birlikte AB seviyelerine gerileyeceği ve giderlerinde artış olacağı beklentisi söz konusudur. Avrupalı bankalara göre Türk bankacılığında, etkinlik ve verimliliğin düşük, karlılığın yüksekliği çalışmalarda ulaşılan ortak sonuçtur. Türk bankacılığının AB üyelik sürecinde, gerek Avrupalı, gerekse diğer uluslararası bankalarla rekabet edebilmesinde, çoğu çalışmada olduğu gibi Altınbaş-Sarısu çalışmasında da banka birleşmeleri önerilmektedir. Çünkü, mevcut koşullarda Türk bankacılığı, Avrupa birliği bankacılık sistemini etkileyecek büyüklüğe sahip değildir.

Türk ve AB Bankacılığı , bankaların ortalama aktif büyüklükleri yönünden dikkate alındığında da sözü edilen sonuçlar doğrulanmaktadır. Özdicle'nin (1998) yaptığı çalışmada, Türk bankacılığında aktifleri 455- 1. 238 Milyon US\$ arasındaki bankalar grubu optimal banka büyüklüğünü sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu gruptaki bankalar optimal maliyet minimizasyonunu gerçekleştirmektedirler. Buna karşın, AB ülkeleri için Vennet (1996) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları, ortalama optimal aktif büyüklüğünün 3-10 Milyar US\$ arasında olduğunu göstermektedir.

Tablo 10 : Türk ve AB Bankacılığında Optimal Banka Büyüklükleri

	Aktif Büyüklüğü (Milyon US\$)
Türkiye	455 – 1.238
AB Ortalaması (10 ülke)	3.000 – 10.000

Tablo, Özdicle (1998) ve Vennet (1996)'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türk bankalarının, AB üyesi ülkelerin bankalarıyla rekabet edebilirliği yönünden strateji ve politikalarını yeniden düzenlemesi gereklidir. Bankalar, kendi iç politikaları ve malî bünyelerinin geliştirilmesi yanında stratejik ortaklıklar ile birleşme ve satın almalar şeklindeki girişimlerle rekabet güçlerini arttırmalıdır. Daha öncede belirtildiği gibi, bu Kopenhag Kriterleri'nde yer alan bir unsurdur.

* Yasal düzenlemeler için bk. Karabıyık, 1998; Tezcanlı-Erdoğan, 1996, ve www.tbb.org.tr .

Bütün bu açıklamalar ışığında Avrupa Birliği üyelik sürecindeki Türkiye için, AB bankacılığının ana stratejilerinin dikkate alınması kuşkusuz çok önemli bir adım olarak görülmelidir. AB bankacılığının ana stratejileri üç noktada toplanmaktadır (TBB, 1999:11-12). Bunlar sırasıyla şöyledir:

- Hizmet ve prosedürlerin geliştirilmesi; Örneğin, verimliliğin arttırılıp, maliyetin düşürülmesi yönünde önlemler gibi.
- Ürün yelpazesinde değişimler; Örneğin, operasyonel hizmetlerden uzmanlık gerektiren alanlara yönelme gibi.
- Birleşmeler, stratejik ortaklıklar ve birliktelikler gibi hedefler söz konusudur.

Türkiye ve Avrupa Birliği uygulamalarında bankaların denetim ve gözetimi dikkate alındığında ulaşılan ilk sonuç, geçmiş yıllarda Türkiye’de çok sayıda kamu otoritesinin yetkili olduğu görülür (Delikanlı, 1998:10). Ancak, 17.12.1999 tarih ve 44912 sayılı kanun ile değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu, bu ve diğer faaliyetlere ilişkin önemli değişiklikler ve yenilikler getirmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun tesis edilip, Kurul’un oluşturulması bu eleştirileri ortadan kaldırmıştır. Yeni kanunda, Akbaş’ın da (1999) belirttiği gibi bankacılık sektörünün değişen ulusal ve uluslararası koşullara uyum sağlaması hedeflenmiştir. Bununla, bankaların likidite, emniyet ve verimlilik ölçütleri kullanılarak denetlenmesi ve bu ilkeler kapsamında faaliyet göstermelerini sağlayacak düzenlemeler yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

D- “ULUSAL PROGRAM”DA TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ*

Avrupa Birliği’nde hizmetler sektörünün entegrasyonu, 1992 yılında İç Pazarın tesisi ile oluşturulmuştur. Bu süreç üç temel prensibe dayalı olarak gerçekleşmiştir: Bunlardan birincisi, Orijin Ülke Prensibidir (Home Country Control). Buna göre, bankacılık alanında bir üye ülke bankası kendi ülkesindeki yetkili merciin gözetim ve denetimine tabidir. Diğer prensip Tek Lisans (Single License) uygulaması olup, buna göre bankalar tek bir ülkeden aldıkları lisans ile Birlik üyesi ülkelerin tamamında faaliyette bulunabilmektedir. Üçüncü prensip de, ilk ikisinin doğal bir sonucu olarak, üye ülkelerin birbirlerindeki yetkili merci ve mevzuatı karşılıklı olarak tanımlarındır (Mutual Recognition). Türkiye, AB’ye katılım sürecinde malî (finansal) hizmetler alanında yukarıda belirtilen prensiplere ve bu prensipler ışığında çıkarılmış Birlik mevzuatına uyum sağlamak durumundadır. Bu doğrultuda Türk bankacılığının AB ölçütlerine uyumu için yapılmış ve yapılacak olan düzenlemeler “Ulusal Program” dikkate alınarak aşağıda açıklanmaktadır.

1- Öncelikler

* Bu kısım, Türkiye Bankalar Birliği’nin (TBB) web sitesinden (www.tbb.org.tr) alınmıştır.

a- Mevcut Durum

Türkiye’de, genelde malî, özelde de bankacılık sektörü, uluslararası rekabete açık ve liberal bir ortamda faaliyet göstermektedir. 4491 sayılı Yasa ile değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamında yeterli idarî ve malî özerkliğe sahip, şeffaf bir yapıda çalışması öngörülen Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu oluşturulmuştur. Kurumun karar organı siyasi otoriteden bağımsız Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’dur. Bu çerçevede, bankacılık sistemine giriş ve çıkışların kararını Kurul verecektir. Yeni Kanun ile getirilen önemli değişiklikler şunlardır:

- banka kurmada aranan şartlar sıkılaştırılmış ve ağırlaştırılmış,
- sınır ötesi bankacılık faaliyetlerinin denetimi ve gözetimi bakımından ülkelerarası anlaşmaların yapılması öngörülmüş,
- banka ortakları ile yönetim kurulları ve üst düzey yöneticilerin sorumluluk ve yükümlülükleri artırılmış, iç denetim ve risk yönetim sistemi getirilmiş, bu çerçevede bankaların icrai birimleri ile yönetim birimlerinin kısmen ayrıştırılması öngörülmüş,
- kredilere ve iştiraklere ilişkin sınırlamalar ile dolaylı kredi tanımı AB düzenlemeleri ile uyumlu hale getirilmiş, standart oranların uluslararası uygulamalar paralelinde oluşturulması öngörülmüş,
- bankaların denetim ve gözetimi daha şeffaf ve sıkı kurallara bağlanmış, bankaların denetim ve gözetimine ilişkin bulguların sonuçlandırılması daha objektif, detaylı ve kapsamlı adım adım ilerleyen bir sürece bağlanmış,
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun işleyişine esneklik ve canlılık kazandırılmış, bankaların devir ve birleşmesi teşvik edilmiş, tasfiye süreci hızlandırılmış,
- özel finans kurumları da Bankalar Kanununa uymakla yükümlü kılınmış,
- idarî ceza uygulaması getirilmiş, adli suç ve cezaların hadleri yükseltilmiş, bankacılık sisteminin işleyişini inktaya uğratabilecek fiil ve davranışların önlenmesi için yeni hükümler getirilmiş, finansal sistemin bir bütün olduğundan hareketle finansal piyasaları düzenleyen ve denetleyen kurumlar arasında sıkı işbirliği zorunlu kılınmıştır.

Bankalar Kanunu uyarınca çıkarılacak düzenlemeler ile AB ve uluslararası düzenlemelere büyük ölçüde uyum sağlanmış olacaktır.

Diğer taraftan, bankacılık ile ilgili mevzuatta, yabancıların Türkiye’de banka kurmalarına ve şube açmak suretiyle faaliyet göstermelerine engel teşkil eden herhangi bir husus bulunmamaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren 61 ticari bankadan on dokuzu Türkiye’de kurulmuş veya şube açmış olan yabancı bankalardır. Türkiye ile AB arasında hizmetler alanında serbest dolaşımın sağlanması, üyelik öncesi dönemin

gündeminde bulunmakta olup, 11 Nisan 2000 tarihli OKK ile (2000/3/EC) hükme bağlanmıştır. Türkiye ile AB arasında hizmetlerin serbest dolaşımının devreye girmesiyle ülkemizde yabancı bankaların sayısının ve uluslararası bankacılık işlemlerinin artacağı beklenmektedir. Bu hususun gerçekleşmesi ile birlikte, bankalar arasındaki rekabet artacak, malî piyasalar daha da düzenli ve disiplinli hale gelecek, sonuçta bankalar ve malî piyasalar daha etkin çalışacaktır.

Türk Bankacılık Sektörü, nitelikli insan kaynakları ve teknolojik altyapı açısından avantajlı bir konumda olup, hizmet çeşitliliği açısından da dünya ölçeğinde rekabet edebilecek güçtedir.

Yakın zamanda, uluslararası bankacılık uygulamalarına büyük ölçüde uyum sağlanmasına yönelik çok önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar;

1. Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik,
2. Karşılık Kararnamesine İlişkin Tebliğ,
3. Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Pirimler Hakkında Karar,
4. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği,
5. Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik,
6. Piyasa Riskini İhtiva Eden Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik,
7. Standart oranların konsolide bazda hesaplanmasına ilişkin tebliğler.

Bankacılık sektöründe kısa dönemde yapılacak düzenlemeler ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Kuruluş, faaliyete geçme, hisse devri, şube ve temsilcilik açma, genel müdür ve yardımcılarının atanması, yemin ve mal bildirimini, kredi açma yetkisinin devri, kredi komitesinin oluşumu, çalışma ve karar alma esasları, dolaylı kredi, dolaylı iştirak, kredi sınırlarının tespitinde nakdi ve gayri nakdi kredilerin dikkate alınma oranları, kredi sınırlamalarına tabi olmayan bankalararası işlemler, hesap durum belgesi, alacaklardan dolayı edinilen emtia ve gayrimenkuller ile bankaların hesap ve kayıt düzenleri ile ilgili hükümleri ihtiva eden “Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik,

2. Uluslararası Muhasebe Standartları dikkate alınarak hazırlanacak olan ve konsolidasyon ile bağımsız denetim şirketlerinin muhasebe denetimine ilişkin hükümleri de ihtiva eden “Muhasebe Uygulama Yönetmeliği”,

40 **AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ**

3. Kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilecek karşılıklara ilişkin esasları düzenleyen Bakanlar Kurulu Kararı,

4. Bankaların devir ve birleşmelerine ilişkin esas ve usulleri ihtiva eden Yönetmelik,

5. Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik.

Bankacılık sektörünün yapısının piyasa koşullarına uydurulması amacı çerçevesinde, kamu bankalarının bir süreç içinde özelleştirilmeleri de diğer bir gündem maddesidir.

b-Sorumlu Kuruluş

Bankacılık (özel finans kurumları dahil) alanında sorumlu kuruluşlar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Kurumu ile Kurul bünyesinde faaliyet gösteren Tasarruf Mevduat Sigortası Fonu'dur.

c-Nihai Hedef

AB'ne katılım yönünden nihai amaç, Türk bankacılık sektöründe söz konusu AB mevzuatının üstlenilerek uygulanmasıdır.

2- AB Müktesebatı ile Türk Mevzuatı Karşılaştırması

AB'deki, malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin dolaşımına ilişkin olmayan görünmeyen muamelelerle ilgili transferlerin serbestleştirilmesi hakkındaki 30 Temmuz 1963 tarihli Konsey Direktifi (63/474/EC) hükümlerinin muadilleri, Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 32 sayılı Karar ve 91/32-5 sayılı Tebliğe ilişkin I-M sayılı Merkez Bankası Genelgesinde yer almaktadır. Muadil hükümler, söz konusu AB mevzuatındaki hükümlere uyumlu bulunmaktadır.

Bankacılıkla ilgili mevcut Türk mevzuatı, mukabil AB mevzuatıyla özü itibarıyla geniş ölçüde uyumludur. Bu konudaki mevcut AB mevzuatı, ülkemizdeki muadil mevzuat ile bire bir karşılaştırıldığında, bazılarının tam uyumlu hale getirilmiş olduğu, bazılarında cüzi değişiklikler yapmak gerektiği, bazılarında ise muadil mevzuat bulunmadığı gözlenmektedir. Bu alandaki mevzuatın AB müktesebatı ile uyum düzeyi aşağıda gösterilmektedir:

73/183/EEC	Bankaların ve diğer finans kuruluşlarının serbest istihdamda bulunma faaliyetleri açısından yerleşme hakkı ve hizmet sunma serbestisi üzerindeki sınırlandırmaların kaldırılmasına ilişkin 28 Haziran 1973 tarihli Konsey Direktifi
-------------------	--

Türk mevzuatı	4389 Sayılı Bankalar Kanununun, T.P.K.K.Hk 32 sayılı Kararın ve Yabancı Sermaye Mevzuatının ilgili maddeleri.
Uyum düzeyi	: Bankalar Kanunu ve 32 Sayılı Karar bakımından uyumsuzluk bulunmuyor.

77/780/EEC : Kredi kurumlarının ihdasına ve faaliyete geçmelerine ilişkin kanunların ve idarî hükümlerin koordinasyonu hakkında 12 Aralık 1977 tarihli Birinci Konsey Direktifi

Türk mevzuatı	: 4389 Sayılı Bankalar Kanununun ilgili hükümleri ile Kanuna istinaden çıkarılan Yönetmelik ve Tebliğler 19 Kasım 2000 tarih ve 24235 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Bankaların Kuruluşu ve Hisse Devirleri İçin Yapılacak İzin Başvurularının Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”
Uyum düzeyi	: Büyük ölçüde uyum sağlanmıştır.

89/646/EEC : Kredi kurumlarının ihdasına ve faaliyete geçmelerine ilişkin kanunların, yönetmeliklerin ve idarî hükümlerin koordinasyonu hakkında ve 77/780/EEC sayılı Direktif’te değişiklikler yapan 15 Aralık 1989 tarihli İkinci Konsey Direktifi

Türk mevzuatı	: 4389 sayılı Bankalar Kanununun ilgili hükümleri, 10.5.1997 tarih ve 22985 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bankaların Konsolide Malî Tablolar Düzenlemesine ve Konsolide Malî Tabloların İlanına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ
Uyum düzeyi	: Uyumsuzluklar bulunmaktadır. Kanun gereği Konsolidasyon Tebliğinin yenilenmesi gerekmektedir. Bununla ilgili çalışmalar devam etmektedir.

94/19/EC : Mevduat garanti sistemleri hakkında 30 Mayıs 1994 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi

42 **AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ**

Türk mevzuatı : 4389 sayılı Bankalar Kanununun ilgili maddeleri, Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na Tahsil Olunacak Primler Hakkında 2000/682 Sayılı Karar ile 26 Ağustos 2000 tarih ve 24152 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği

Uyum düzeyi : Büyük ölçüde uyum sağlanmıştır.

89/299/EEC : Kredi kurumlarının özkaynakları hakkında 17 Nisan 1989 tarihli Konsey Direktifi

Türk mevzuatı : 4389 sayılı Bankalar Kanununun ilgili maddeleri ile Bankalarca Uygulanacak Muhasebe Standartları Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi

Uyum düzeyi : Uyumsuzluklar bulunmaktadır. Kanun gereği düzenlemenin yenilenmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

89/647/EEC : Kredi kurumlarının ödeme gücü oranları hakkında 18 Aralık 1989 tarihli Konsey Direktifi

Türk mevzuatı : 10.2.2001 tarih ve 24314 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik

Uyum düzeyi : Önemli ölçüde uyum sağlanmıştır.

93/6/EEC : Kredi kurumları da dahil olmak üzere yatırım şirketlerinin sermaye yeterliliği hakkında 15 Mart 1993 tarihli Konsey Direktifi

Türk mevzuatı : 10.2.2001 tarih ve 24314 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 8 Şubat 2001

tarikh ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile 29.8.1998 tarih ve 23448 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı” Standart Rasyosunun Bankalarca Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ,

Uyum düzeyi : Önemli ölçüde uyum sağlanmıştır.

92/30/EEC	: Kredi kurumlarının konsolide bazda denetlenmesi hakkında 6 Nisan 1992 tarihli Konsey Direktifi
Türk mevzuatı	: 4389 sayılı Bankalar Kanununun ilgili maddeleri ve 10.5.1997 tarih ve 22985 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların Konsolide Malî Tablolar Düzenlemesine ve Konsolide Malî Tabloların İlanına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ
Uyum düzeyi	: Uyumsuzluklar bulunmaktadır. Kanun gereği düzenlemenin yenilenmesi gerekmektedir. Bununla ilgili çalışmalar devam etmektedir.
92/121/EEC	: Kredi kurumlarının geniş riziko sahalarının izlenmesi ve denetlenmesi hakkında 21 Aralık 1992 tarihli Konsey Direktifi
Türk mevzuatı	: 4389 sayılı Bankalar Kanununun ilgili maddeleri ve bununla ilgili çıkarılacak düzenlemeler.
Uyum düzeyi	: Büyük ölçüde uyum sağlanmıştır. İlgili düzenlemeler üzerindeki çalışmalar son aşamaya gelmiştir.
86/635/EEC	: Bankaların ve diğer finans kurumlarının yıllık hesapları ve konsolide hesapları hakkında 8 Aralık 1986 tarihli Konsey Direktifi

44 **AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ**

Türk mevzuatı	:	Bankalarca Uygulanacak Muhasebe Standartları, Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi
Uyum düzeyi	:	Bankalar açısından uyumsuzluklar bulunmaktadır. Kanun gereği düzenlemenin yenilenmesi gerekmektedir. “Muhasebe Uygulama Yönetmeliği”ne ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Bu yıl içerisinde yürürlüğe konulması beklenmektedir.

3- Türk Mevzuatında Yapılması Gereken Değişiklik ve Yeniliklerin Uygulamaya Geçirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemler

a- Mevzuatta Yapılacak Değişiklikler

• 4491 sayılı Kanunla değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na istinaden çıkarılan alt düzenlemeler ve Özel Finans Kurumları ile ilgili hükümleri itibarıyla Bankalar Kanununda değişiklik yapan 4491 sayılı Kanun; AB'deki kredi kuruluşlarının kuruluş ve faaliyetleriyle ilgili yasaların, tüzüklerin ve idarî uygulamaların koordinasyonu hakkındaki 12 Aralık 1977 tarihli birinci Konsey Direktifi (77/780/EEC) ve değişiklikleri hükümlerine uyum sağlamak üzere tadil edilecektir.

• 4491 sayılı Kanunla değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu, AB'deki kredi kuruluşlarının öz kaynakları hakkındaki 17 Nisan 1989 tarihli Konsey Direktifi (89/299/EEC) ve değişiklikleri hükümlerine göre gözden geçirilerek uyumlu hale getirilecektir.

• 4491 sayılı Kanunla değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu'na istinaden çıkarılan alt düzenlemeler, AB'deki 77/780/EEC sayılı birinci bankacılık direktifinde değişiklik yapan ve kredi kuruluşlarının kuruluş ve faaliyetleriyle ilgili yasaların, tüzüklerin ve idarî uygulamaların koordinasyonu hakkındaki 15 Aralık 1989 tarihli ikinci Konsey Direktifi (89/646/EEC) ve değişiklikleri hükümlerine uyumlu hale gelecek şekilde tadil edilecektir.

• 3182 sayılı mülga Bankalar Kanunu uyarınca çıkarılan Bankaların Konsolide Malî Tablolar Düzenlenmesine ve Konsolide Mali Tabloların İlanına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, 4491 sayılı Kanunla değişik 4389 sayılı Bankalar Kanunu uyarınca yeniden gözden geçirilecek ve AB'deki konsolide hesap defteri hakkında 13 Haziran 1983 tarihli Konsey Direktifi (83/349/EEC) ile kredi kuruluşlarının konsolide esasa göre düzenlenmesine ve konsolide malî tabloların ilanına gözetim ve denetimi hakkındaki 6 Nisan 1992 tarihli Konsey Direktifi (92/30/EEC) ve değişiklikleri hükümleri doğrultusunda değişikliğe tabi tutulacaktır.

• Sigortaya Tabi Tasarruf Mevduatı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primler Hakkında Karar ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği hükümleri AB'deki mevduat garanti sistemleri hakkındaki 30 Mayıs 1994

tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (94/19/EC) hükümleri doğrultusunda gözden geçirilerek uyum sağlanacaktır.

- Bankalarca uygulanacak muhasebe standartları, tekdüzen hesap planı ve izahnamesi AB'deki bankaların ve diğer finans kurumlarının yıllık hesapları ve konsolide hesapları hakkında 8 Aralık 1986 tarih ve 86/635/EEC sayılı Direktifi hükümleri ile muhasebe ve rakamla ilgili diğer direktiflere uyumu sağlanacaktır.

- Kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlarından şubeleri bir üye devlette kurulu olup da, merkezleri o üye devletin dışında olanların yıllık hesap dokümanlarının yayımlanmasıyla ilgili yükümlülükleri hakkındaki 13 Şubat 1989 tarihli Konsey Direktifi (89/117/EEC) ve değişikliklerine uyum sağlanacaktır.

Türk mevzuatında düzenlenmemiş olup da, gözden geçirilerek gereken hususlarda muadil hükümleri içeren düzenleme oluşturulacak AB mevzuatı şunlardır:

- Çok taraflı kalkınma bankalarının teknik tanımının, kredi kuruluşları için solvabilite (ödeme gücü) rasyosu hakkındaki 18 Aralık 1989 tarihli ve (89/647/EEC) sayılı Konsey Direktifine uyarlanması (adaptasyonu) ile ilgili 19 Aralık 1990 tarihli Komisyon Direktifi (91/31/EEC) ve 15 Mart 1994 tarihli Komisyon Direktifi (94/7/EC),

- Çok taraflı kalkınma bankalarının tanımıyla ilgili olarak, kredi kuruluşları için solvabilite (ödeme gücü) rasyosu hakkındaki 18 Aralık 1989 tarihli ve (89/647/EEC) sayılı Konsey Direktifinde teknik değişiklik yapan 15 Aralık 1995 tarihli Komisyon Direktifi (95/67/EEC),

- Ödeme sistemleri ve özellikle kart hamili ile kart ihraç edenlerin ilişkileri ile ilgili olarak 17 Kasım 1988 tarihli ve 88/590/EEC sayılı Komisyon önerisi.

b-Gerekli Kurumsal Değişiklikler

AB mevzuatına uyum, herhangi bir kurumsal değişikliğe ihtiyaç göstermemektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Kurumu zaten faaliyete geçmiştir. Bununla birlikte, benzer bir şekilde, diğer malî kuruluşları düzenleyen ve denetleyen birimlerin de, ayrı kurum veya kurullar olarak faaliyet gösterecek şekilde yapılandırılması sağlanabilecektir. Türkiye Bankalar Birliği nezdinde bankacılıkla ilgili "Ombudsman"lık müessesesinin kurulmasında yarar bulunmaktadır. Yeni mevzuatın yürürlüğe girmesine bağlı olarak alınması gereken tedbirler yoktur.

c-Yeni Düzenlemelerin Uygulanması İçin Gereken Ek Personel ve Eğitim İhtiyacı

Türk bankacılık sektöründe çalışan mevcut personelin aşağıda belirtilen alanlarda bilgi ve deneyimlerinin artırılması ihtiyacı bulunmaktadır. Buna göre topluluk üyesi ülkelerdeki;

46 **AVRUPA BİRLİĞİ KATILIM SÜRECİNDE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ**

- düzenleyici otoritelerinin organizasyon yapıları ve çalışma esaslarının yerinde incelemelerle öğrenilmesi,
- düzenleyici otoritelerinin düzenleme yapma tekniklerinin yerinde incelemelerle öğrenilmesi,
- düzenleyici otoriteler ile bu otoritelerde çalışanların sahip oldukları özel niteliklerin neler olduğunun tespit edilmesi (kalite belgesi, iç denetim ve dış denetim sertifikaları ve diğer sertifikalar gibi),
- düzenleyici otoriteler ile çalışanlarının ulusal ve uluslararası nitelikteki üyelikleri ve kurumsal ilişkilerinin neler olduğu,
- düzenleyici otoriteler ile çalışanlarının oluşturduğu kurum ve kuruluşlar (bankacılık enstitüleri, mesleki örgütlenmeler gibi) ile örgütlenmelerin nelerden ibaret olduğu,
- düzenlemelerinin uygulanmasının ve takibinin nasıl yapıldığının yerinde incelemelerle öğrenilmesi,
- denetim ve gözetim teknikleri deneyimlerinin kazanılabilmesi için yerinde incelemelerde bulunulması,
- risk yönetim tekniklerinin Türkiye'ye uyarlanabilmesi için yerinde incelemelerde bulunulması,
- muhasebe sisteminin nasıl olduğunun tespiti için yerinde incelemeler yapılması,
- iç ve dış denetim sistemine ilişkin uygulamalara uyum bakımından yerinde incelemelerin yapılması,
- sınır ötesi bankacılık uygulamalarının nasıl olduğunun öğrenilmesi,
- tasarruf mevduatı sigorta fonu uygulamalarına uyumun sağlanabilmesi için yerinde incelemelerin yapılması,
- bankaların finansal aracılık maliyetlerinin karşılaştırılmasının yapılması,
- düzenleyici otoritelerin diğer kurumlarla işbirliğinin nasıl sağlandığı,
- düzenleyici otorite ile bankalar arasındaki iletişimin nitelik ve şeklinin tespit edilmesi,
- bankacılıkla ilgili ombudsman sistemlerinin incelenmesi,
- bankalar birliğinin işlevlerinin nelerden ibaret olduğu,

- bankalar birliği dışında bankacılıkla ilgili diğer yasal kurumların işleyişi (çalışanlar ya da mudiler birliği gibi),
- bankalarda çalışanların bir meslek mensubu olup olmadıklarına ilişkin uygulamaların neler olduğu,
- bankalarda çalışanlara yönelik hizmet veren bir enstitü ya da başka bir oluşumun olup olmadığı,
- düzenleyici otoriteler tarafından bankalarda öngörülen zorunlu organizasyon yapıları ile yönetim biçimlerinin nasıl şekillendiği,
- bankalararası ilişkiler ve işbirliği ortamlarının yerinde incelemelerle tespit edilmesi önerilmektedir.

SONUÇ

Türk bankacılığında faaliyet gösteren bankaların çoğunluğu aktif ve sermaye büyüklüğüne göre küçüktür. Buna karşılık karlılıkları yüksek, ancak, verimlilikleri düşüktür. Türkiye ekonomisinde yıllarca yaşanan yüksek enflasyon olgusu ile kamu borçlarının artışı bankacılık sektörünü reel kesimi fonlamaktan ziyade devleti fonlamaya yöneltmiştir. Bu süreç, banka aktiflerinde kamu menkul değerlerinin payını arttırırken kredilerin payını azaltmaktadır. Bankacılık sektörü bu işlemle kısa vadede büyük karlar elde edebilirken, AB bankacılık normlarından da uzaklaşmaktadır. Çünkü, AB bankacılığının temelinde malî sektörün, tasarrufları üretim yatırımlarına yönlendirebilecek kadar iyi gelişmiş olması ilkesi vardır. Diğer yandan, piyasa ekonomisinin etkinliği yanında, ekonomik istikrarın sağlanması da gereklidir. Bunlar aslında özelde Türk bankacılığının, genelde de Türk ekonomisinin aşması gereken niteliklerdir. AB müktesabatına uyum tek başına yeterli değildir.

Türkiye’de, kamu bankalarının varlığı bankacılık sektörünün temel sorunlarından. Ancak, özellikle Kıta Avrupa’sında kamu bankalarının piyasa ekonomisi içerisinde sistemin fonksiyonelliği açısından faaliyet gösterdikleri de bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, Emlakbank’ın tasfiyesi ile başlayacak yeni süreçte, Ziraat ve Halk bankalarının hükümetlerin ucuz kredi dağıtım ofisi ve dağıtım ölçütünün de siyasi kayırmacılık ile belirlenmesi ilkelerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Öte yandan, kamusal yatırım ve kredi bankaları grubunda yer alan İller Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası içinde benzer süreçlerin işletilmesi yerinde olacaktır. AB’ne uyum, yalnızca yasal düzenleme ve direktiflerin altına imza atılması ve kabul edilmesi olarak algılanmamalıdır. Türk bankacılık sisteminin gerçek fonksiyonlarına dönüşünün sağlanması ile ulusal ve uluslararası rekabet gücünün kazandırılması yönünde çaba gösterilmesi ve politikaların uygulanması daha doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKBAŞ Fuat., (1999), “Yenilenen Bankalar Kanunu Ne Getirdi”, **TÜRK-İŞ Yılığ**, Cilt 1, 1997’den 1999’a Değişimin Dinamikleri, Türk-İş Araştırma Merkezi, Kasım, Ankara.
- ALTUNBAŞ Y., A. Sarısu., (1999), **Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması**, TBB Yayın No: 200. İstanbul.
- ARGIN Aydın., (1993), **Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi-Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, TBB, Ankara.
- AYARSLAN Solmaz., (1999), “Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi ve Türkiye Gerçekleri”, **Değişen Dünya Koşullarında Türk Bankacılığı Sempozyumu**, 24-25 Ekim 1996, İzmir.
- AYDINLI İbrahim., (1996), **Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı 1991-1994**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No 40, Tisamat Basım Sanayi, Ankara.
- CASSOU Pierre H., (1996); “Avrupa Bankacılık Mevzuatı”, **TBB Bankacılar Dergisi**, Sayı 16 Şubat.
- DELİKANLI İhsan U., (1998), “Bankaların Denetim ve Bankaların Denetim ve Gözetimi Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, **Active-Bankacılık ve Finans Dergisi**, Sayı 1, Haziran Temmuz.
- DÖNEK Ekrem., (1999), “Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve İç Borçlanma Politikası”, **İktisat-İşletme ve Finans**, Yıl: 14, Sayı: 165, Aralık.
- EKEN Mehmet H., (1994), **Enflasyonun Bankacılık Üzerine Etkilerinin Risk ve Karlılık Açısından Değerlendirilmesi**, TBB Yayın No: 187. Ankara.
- EROL Cengiz., (1996); **Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi**, Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları, Nisan, Ankara.
- GÜRLESEL Can. F., (1993), **Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi-Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, TBB, Ankara.
- KARABIYIK Lale E., (1998), “Avrupa Birliği ile Entegrasyonda Türk Bankacılık Sektörünün Uyumunu” **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Yıl: 5, Sayı: 20.
- KARLUK Rıdvan., (1996), **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İMKB Yayını, 4.Baskı, İstanbul.
- KESKİN Ekrem., (1992), “1991 Yılında Türk Banka Sistemi ve Performans Analizleri”, **Finans Araştırma-Finans Dünyası Eki**.
- LAEUFER Thomas., (der) (1993), **Der Vertag-Europäische Gemeinschaft-Europäische Union**, Fraenkische Verlag, Würzburg.

- SEYİDOĞLU Halil., (1999), **Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama**, Geliştirilmiş 13. Baskı, İstanbul.
- ÖZDİCLE Leyla., (1998), “Türk Bankacılık Sisteminde Optimal Banka Ölçeği”, **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi**, Yıl 5, Sayı 17.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Web Sitesi, www.tbb.org.tr .
- TBB, **Bankalarımız, 1990-1992-1996-1998-1999**, Ankara.
- TBB (1999), **2000’li Yıllarda Türk Bankacılık Sektörü**, Haziran, İstanbul.
- TEZCANLI M. V., O. Erdoğan., (1996), **Avrupa Birliği Sermaye Piyasalarının Entegrasyonu ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası**, İMKB-Araştırma Yayınları/No: 8, Denge Matbaacılık, İstanbul.
- ULUDAĞ İ., N., (1993), **Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi: Karşılaştırmalı Analitik Bir Çalışma**, TBB, Ankara.
- VENNET Rudi., (1996), “The effect of mergers and acquisitions the efficiency and profitability of EC credit institutions”, **Journal of Banking and Finance**, 20.
- YAŞAR Erhan., (1992), **Türk Bankacılığında Günümüz Trendleri ve Sorunlar**, TBB, Ekim, Sevilla.